

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Kıbrıs ve Batı Trakya Davalarında İki Doktor İki Lider: Dr. Fazıl Küçük - Dr. Sadık Ahmet

Two Doctors And Two Leaders in The Cases of Cyprus And Western Thrace: Dr. Fazıl Kuçuk - Dr. Sadik Ahmet

Derya ÇAKICI

Dr., Bağımsız Araştırmacı
deryatatlidil61@yahoo.com
Orcid ID: 0000-0002-8251-4931

Öz: Kıbrıs Adası 1571 yılında Osmanlı Devleti tarafından fethedilmiş ve 307 yıl boyunca Türk hâkimiyetinde kalmıştır. 1878’de geçici olarak adaya sahip olan İngiltere, 1923 Lozan Barış Antlaşması ile birlikte resmi olarak adanın egemenliğini ele geçirmiştir. İngiltere sömürgesi haline getirdiği Kıbrıs’a 1960 yılında bağımsızlık vermiştir. Çalışmanın diğer ayağını oluşturan Batı Trakya ise 1913 İstanbul Antlaşması ile Bulgaristan’ın hâkimiyetine verilmiş ancak Lozan Barış Antlaşması’yla hukuki olarak Yunanistan’a bırakılmıştır. Tarihsel perspektiften bakıldığında, Türklere yurt olmuş bu iki bölgenin benzer bir siyasi geçmişe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bahsi geçen iki bölgede yaşayan ve meslekleri hekimlik olan iki lider Dr. Fazıl Küçük ve Dr. Sadık Ahmet, Kıbrıs ve Batı Trakya’da yaşayan Türklerin hak ve hukuklarını savunmak amacıyla bir mücadeleye girişmişlerdir. Dr. Fazıl Küçük Kıbrıs Türklerini azınlık statüsüne düşürmeden kimliklerini ve varlıklarını korumaya çalışırken, Dr. Sadık Ahmet de Batı Trakya Türklerinin Lozan Barış Antlaşması ile belirlenen azınlık haklarını korumaya ve Türk kimliğini her türlü yok sayma girişimlerine karşı ayakta tutmaya çalışmıştır. Bu çalışmada, Dr. Fazıl Küçük ve Dr. Sadık Ahmet’in gerek mesleklerinin sağladığı avantaj ile içerisinde yaşadıkları Türk toplumunu bir arada tutabilme becerileri gerekse Kıbrıs ve Batı Trakya’da yaşayan Türklerin hak ve hukuklarını savunabilme ve koruyabilme açısından izledikleri yol ile ortaya koydukları mücadele tarzları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs, Dr. Sadık Ahmet, Batı Trakya, Türkiye.

Abstract: Cyprus was conquered by the Ottoman Empire in 1571 and remained under Turkish rule for 307 years. Britain, who temporarily owned the island in 1878, officially seized the sovereignty of the island with the 1923 Lausanne Peace Treaty. Britain gave independence to Cyprus, which it had colonized, in 1960. Western Thrace, which constitutes the other pillar of the study, was given to Bulgaria in the 1913 Balkan War, but legally left to Greece with the Lausanne Peace Treaty. From a historical perspective, it is possible to say that these two regions, which have been home to the Turks, have a similar political history. Two leaders who live in the two mentioned regions and whose professions are medicine, Dr. Fazıl Kucuk and Dr. Sadik Ahmet embarked on a struggle to defend the rights and laws of the Turks living in Cyprus and Western Thrace. While Dr. Fazıl Kucuk tried to protect the identity and existence of the Turkish Cypriots without reducing them to minority status, Dr. Sadik Ahmet tried to protect the minority rights determined by the Lausanne Peace Treaty and to keep the Turkish identity alive against any threat of ignoring it. In this study, Dr. Fazıl Kucuk and Dr. Sadik Ahmet’s ability to hold together the Turkish society they live in with the advantage of his profession, as well as the ways and struggle styles of the Turks living in Cyprus and Western Thrace in terms of defending and protecting their rights and laws were examined.

Keywords: Dr. Fazıl Kucuk, Cyprus, Dr. Sadik Ahmet, Western Thrace, Turkey.

Geliş Tarihi:18.03.2023

Kabul Tarihi:08.12.2023

Yayın Tarihi:31.12.2023

Atıf: Çakıcı, D. (2023). Kıbrıs ve Batı Trakya davalarında iki doktor iki lider: Dr. Fazıl Küçük-Dr. Sadık Ahmet Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(3), 934-948. Doi: 10.33437/ksusbd.1267460

GİRİŞ

Kıbrıs ve Batı Trakya coğrafyası asırlar boyu Osmanlı hâkimiyetinde kalmış ve Türklere yurt olmuş yerlerdir. Batı Trakya yaklaşık 5,5 asır, Kıbrıs ise 3 asır kesintisiz olarak Türkler tarafından yönetilmiştir (Serter, 1970: 55). Ancak Osmanlı Devleti'nin güç kaybetmesine bağlı olarak 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren gelişen şartlar doğrultusunda bu iki bölgedeki Türk hâkimiyeti sarsılmaya başlamış ve süreç 20. yüzyıla evrildiğinde bu toprakların hukuken de elden çıktığı görülmüştür. Kıbrıs'ın elden çıkış süreci 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'ne bağlı olarak Berlin Konferansı öncesinden başlamış; Birinci Dünya Savaşı başlarında İngiliz Hükümetinin ilhak kararıyla ivmelenmiş ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla son bulmuştur (Lozan Sulh Muahednamesi, 24 Temmuz 1339-1923, 1339: 9-10).

Batı Trakya ise 1912-1913 Balkan Savaşları sonucunda elden çıkmış; 1919'a kadar Bulgaristan'ın elinde kalmıştır (Kayıhan, 1967). Bu tarihten sonra Müttefikler tarafından bölgenin Yunanistan'a bırakılması süreci işletilmiş ve bu fiili durum 1923'te Lozan Antlaşması ile hukuki bir boyut kazanmıştır. Batı Trakya Türkleri, Lozan Barış Antlaşması'nın "Azınlıkların Korunmasına Dair Hükümlerin" bulunduğu 37-45. maddeler kapsamında ve Türkiye'nin garantörlüğünde, Yunanistan vatandaşı azınlıklar olarak yaşamlarını sürdürmeye başlamıştır (Düstur, 1931: 36-42; Bilsel, 1998: 593-595). Kıbrıs Türklerinin kaderini ise Lozan Antlaşması'nın 16, 20 ve 21. maddeleri çizmiştir (Lozan Sulh Muahednamesi, 24 Temmuz 1339-1923, 1339: 9-10). 1960'ta Türk-Rum ortaklığına dayalı Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluncaya kadar devam eden bu tarihten itibaren yeni bir evreye girmiş ve Kıbrıs Türkleri eşit ve egemen unsur olarak bu yeni Cumhuriyetin vatandaşları olmuştur. Ancak bu durum uzun sürmemiş ve 1963 sonlarında Rumların Enosis düşüncesi tekrar depreşince Kıbrıs sorunu yeni bir aşamaya geçmiştir. Bu aşama 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtı'nın yapılması ve 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) kurulması sürecidir. Artık Kıbrıs Türkleri kendi devletlerinin vatandaşı olmuşlardır.

Tarihsel süreci genel hatlarıyla belirtilen bu iki coğrafya üzerinde yaşayan Türk halklarının 20. yüzyıl içerisinde kimliklerinin korunması ve hukuk mücadelesinde öne çıkan iki isim vardır. Bunlar: Dr. Fazıl Küçük ve Dr. Sadık Ahmet'tir. Hekimlik mesleğinin sağlamış olduğu avantajlarla toplumla sıkı bağ kuran bu iki isim, hem sağlık hizmeti sunmuş hem de toplumun geniş kesimlerinin diğer sorunlarıyla ilgilenme sorumluluğunu taşımıştır. Bu özellikleriyle toplumun sesi olmuşlar ve iki toplumun kimlik mücadelesinde lider konumuna gelmişlerdir. Yaşamlarının büyük bölümünü yılmadan bu uğurda geçiren iki isim, bunun bedelini de ödemişlerdir.

Bu çalışmada Batı Trakya meselesine kendini adayan Dr. Sadık Ahmet ve Kıbrıs'ta Kıbrıs Türklerinin haklarını savunan ve Türklerin adadaki varlıklarının benimsenmesi için mücadele eden Dr. Fazıl Küçük'ün hayatları ve mücadele tarzları üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmada nitel araştırma metodlarından belge tarama veya doküman analizi olarak bilinen yöntem kullanılmıştır. Doküman analizi yöntemine uygun olarak da konu ile ilgili yazılı materyaller betimleme tekniği ile değerlendirilmiştir. Bu yöntem çerçevesinde konu ile ilgili toplanan arşiv vesikaları, dönemin gazeteleri ve diğer matbu eserler incelenerek geçerli ve güvenilir bilgiler toplanmıştır. Elde edilen sonuçlar da değerlendirilerek tahlil edilmiştir.

Tarihsel Süreç İçerisinde Kıbrıs Adası

Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını birbirine bağlayan, Batı ve Doğu medeniyetlerinin kesiştiği noktada yer alan Kıbrıs Adası, Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır. Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'i, Süveyş Kanalı'nı ve bu bölgelerden geçen bütün ticari ve askeri deniz ulaşımını kontrol altında tutabilecek bir noktada bulunan Kıbrıs, aynı zamanda petrol limanlarına ve petrolün deniz ulaşım yollarına da hâkim bir konumdadır. Kıbrıs Adası, sahip olduğu özellikler nedeniyle tarih boyunca farklı egemen güçler tarafından işgallere maruz kalmıştır (Gürsoy, 1971: 41; Bozkurt, 2001: 9).

1 Ağustos 1571 tarihinde adayı hâkimiyeti altına alan Osmanlı Devleti 307 yıl süren egemenliği boyunca ırk, dil ve din ayrımı gözetmeden halkın huzurlu ve adaletli bir yaşam sürmesini sağlamıştır (Çakıcı, 2021: 2-3). 93 Harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus Savaşı'nda zor durumda kalan Osmanlı Hükümeti, İngilizlerin Kıbrıs karşılığındaki yardım teklifini kabul etmiş ve adayı geçici olarak

İngiltere'ye kiralamıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hariciye Sefareti (BOA, HR. SFR.) 3.263, 25). İngiltere 1878 yılında adaya geldiğinde adada Türkler ve Rumlar olmak üzere iki ana toplumsal unsur mevcuttu. Nitekim 1878 yılı her iki toplum için de artık yeni bir dönemin başlangıcıydı. Kıbrıs Rumları, adanın Enosis çerçevesinde Yunanistan'a bırakılması için propaganda faaliyetlerine yönelirken, Kıbrıs Türkleri de söz konusu propaganda faaliyetleri karşısında adadaki varlıklarını sürdürülebilmek için mücadelesine girmişlerdir.

5 Kasım 1914'te adayı ilhak eden İngiliz Hükümeti, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile bu ilhakını resmîyete dökmüştür (Kurat, 1986: 9). İngiliz egemenliğinin sürdüğü 1878-1959 arası dönemde, Kıbrıs Rum toplumunun Enosis çabaları ve bu yöndeki faaliyetleri, buna karşılık Türk toplumunun adada varlığını devam ettirebilmek için çabası, iki toplumun ilişkilerinde belirleyici etken olmuştur (Sarıay, 2000: 27). Enosis isteklerinden vazgeçmeyen Rum toplumu, bu isteklerini gerçekleştirmek için 21 Ekim 1931 tarihinde geniş kapsamlı bir isyan başlatmıştır (Öztoprak, 1999: 207-232). Ancak İngiliz yönetimi isyanı bastırması gibi, aynı zamanda adada 1941 yılına kadar sürecek olan sert politikalar uygulamıştır.

15 Ocak 1950 tarihinde Yunanistan öncülüğünde yapılan plebisit (halk oylaması) ile istediğini alamayan Rum toplumu, konuyu 1954 yılında Birleşmiş Milletler'e (BM) taşımış ve böylece Kıbrıs meselesi uluslararası bir problem haline getirilmiştir. Ancak BM Genel Kurulu'ndan da kendi lehine bir karar alamayan Yunan Hükümeti, 1954 yılında General Grivas önderliğinde yer altı terör örgütü olarak kurulan ve 1955 yılında yer üstüne çıkan EOKA'ya¹ destek vermiştir (Grivas, 1964). 1 Nisan 1955'te EOKA'nın İngilizlere karşı başlattığı tedhiş hareketleri, 21 Haziran'da daha büyük boyutlara ulaşmış ve bu tarihten itibaren Kıbrıs Türkleri de EOKA'nın hedefi olmuştur.² Adadaki terör eylemlerinin kritik bir hal alması sebebiyle İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'yi Kıbrıs meselesini görüşmek ve ortak bir çözüm yolu bulabilmek için Londra Konferansı'na davet etmiştir.

30 Ağustos 1955'te Londra'da "Lancaster House'da" üçlü konferans başlamıştır. Konferans süresince Yunanistan Enosis konusunda diretmiş ve başka hiçbir şekilde anlaşmaya yanaşmamıştır. Türkiye de adada statükonun devamı yönünde görüş bildirmiş ve eğer adanın statüsünde değişiklik olacaksa da adanın eski sahibi olan Türkiye'ye geri verilmesini istemiştir. İngiltere'nin de Kıbrıs toplumuna liberal bir anayasa kapsamında geniş muhtariyet (self government) verebileceği teklifi konferansın sonuç alınmadan dağılmasına sebep olmuştur (The Tripartite Conference on the Eastern Mediterranean, 1955: 1-5). İngiltere'nin 1959 yılına kadar olan süreçte Kıbrıs tezi; "*İdari muhtariyeti müteakip, muhtemelen NATO ve beynelmilel garantiler çerçevesinde self-determinasyon tanınması, idari muhtariyeti müteakip bir bağımsızlık verilmesi ve taksim*" çerçevesinde olmuştur (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030.01.37.226.8; BCA, 030.01.62.381.289).

18 Aralık 1958'de Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Yunan Dışişleri Bakanı Avergelos Averoff danışmanları ile birlikte Paris'te toplanan NATO Bakanlar Kurulu Konseyi'nde bir araya gelmiş ve Kıbrıs sorununu çözüme kavuşturmak için bir görüşme gerçekleştirmişlerdir (Bozkurt, 18 Aralık 1958: 1; Vakit, 21 Aralık 1958: 1). Yapılan görüşmeler neticesinde, her iki tarafın temsilcilerinin 5 Şubat 1959 tarihinde Zürih'te bir araya gelmesine karar verilmiştir. Böylece Zürih-Londra Antlaşmaları ile noktalanacak olan müzakereler süreci başlamıştır.

5-11 Şubat 1959 tarihinde İsviçre'nin Zürih kentinde bir görüşme yapan Başbakan Menderes ve Yunanistan Başbakanı Karamanlis, 27 maddelik çözüm planı imzalamıştır (Milliyet, 6 Şubat 1959: 1; Her Gün, 6 Şubat 1959: 1; Bozkurt, 6 Şubat 1959: 1). Zürih Antlaşması ile birlikte Kıbrıs Türk toplumunun hakları garanti altına alınırken, her iki tarafa da eşit haklar tanınmıştır. Ayrıca anlaşma gereğince adada garantörlük hakkı kazanan Türkiye, bu hakkı gerektiğinde tek başına kullanabilecekti. Anlaşmada Kıbrıs Türk halkını ilgilendiren en önemli maddelerden biri de Enosis'in yasaklanmış olması ve bu konuda faaliyet gösterenlerin de yasalar gereğince suçlu sayılmasıydı (Emircan, 2000: 205). Ardından 19 Şubat 1959'da taraflar arasında Londra Antlaşması imzalanmıştır. 16 Ağustos 1960 tarihinde İngiltere tarafından adaya bağımsızlık verilmiş ve böylece 1878 yılında başlayan İngiliz egemenliği son bulmuştur.

¹ EOKA'nın açılımı; Ethniki Organosis Kiprion Agoniston (Kıbrıslı Savaşçıların Milli Örgütü) (Druşotis, 2005: 71-74).

² EOKA'nın tedhiş faaliyetleri Türk basınında geniş yer bulmuştur (Cumhuriyet, 21 Haziran 1955: 1-7; Milliyet, 23 Haziran 1955: 1).

15 Temmuz 1974'te Yunan Cuntası ve EOKA-B yanlılarının, Makarios yönetimine karşı gerçekleştirdiği bir darbe neticesinde *Kıbrıs Elen Cumhuriyeti* kurulmuştur. Böylece fiili olarak Enosis gerçekleştirilmişti. Adada silahlı çatışmaların artması ve Kıbrıs Türklerinin katliamlara maruz kalması üzerine Türkiye, 20 Temmuz 1974'te adaya müdahalede bulunmuştur. Ayrıca bölgede düzenin tekrar sağlanabilmesi için Türk orduları ikinci defa 14 Ağustos 1974'te müdahalede bulunmuş ve böylece Kıbrıs Adası'nın kuzey kesimi Türk yönetimine geçmiştir. Nitekim Türkiye'nin gerçekleştirdiği müdahale 1960 Garanti Antlaşması'na göre yasal bir haktydı ve ortada yasal olmayan hiçbir durum yoktu (Tamçelik, 2009:163; Tarakçı, 2010: 136).

1967 yılında kurulan "*Geçici Türk Yönetimi*", 1974 Barış Harekâtı ile "*Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi*" adını almıştır. 13 Şubat 1975'te "*Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin*" kuruluşu da *Otonom Türk Yönetiminin* hukukî bir niteliğe kavuşması anlamındaydı (Bozkurt, 14 Şubat 1975: 1-4). 15 Kasım 1983'te "*Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi*", olağanüstü bir toplantı sonucunda bağımsız "*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti'ni*" (KKTC) ilân etmiştir (Eroğlu, Kasım 2002: 766).

Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs Meselesi

Dr. Mustafa Fazıl Küçük, 14 Mart 1906'da Lefkoşa'ya bağlı Demirhan Köyü'nde doğmuştur. İlkokul eğitimini Lefkoşa'da Tarakçı Mektebi'nde, ortaokul eğitimini de 1919 yılında daha sonra adı Haydarpaşa Ticaret Lisesi olacak olan binada tamamlamıştır. Ortaokuldan sonra ilk olarak Lefkoşa'da ardından da İstanbul Özel İstiklal Lisesi'nde eğitim alan Dr. Fazıl Küçük, liseden sonra da sınavsız olarak İstanbul Dar-ül Fünun Tıp Fakültesi'nde 2 yıl eğitim görmüştür. Ardından da Avrupa'ya giden Dr. Fazıl Küçük, 1937 yılında Lozan Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur (Dr. Fazıl Küçük ve Çalışma Arkadaşları, 2002: VII; Sayıl, 2010: 14).

Lozan Üniversitesi Tıp Fakültesini 1937 yılında tamamlayıp Dâhiliye Uzmanı olarak Kıbrıs'a dönen Dr. Fazıl Küçük, kısa süre içerisinde halk tarafından sevilen ve sayılan bir isim olarak ön plana çıkmıştır. Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs'a döndüğü ilk günden itibaren bir yandan toplum sorunları ile ilgilenmiş diğer yandan da doktorluk görevini toplum yararına başarılı bir şekilde sürdürmüştür. Ayrıca Dr. Fazıl Küçük, halka hizmet olsun diye cuma günleri Lefkoşa'nın Girne Caddesi'nde bulunan kliniğinde ücretsiz muayene başlatmış ve bu hizmetini 1960 yılına kadar devam ettirmiştir (Sadrazam, 1996: 8). Bu sayede toplumu yakından tanıma fırsatı bulan Dr. Fazıl Küçük, aynı zamanda köy halkı ile görüşmelerinde ekonomik durum hakkında bilgi alıp neler yapılması gerektiği yönünde de tespitlerde bulunmuştur (Küçük, 2000: 26; Süheyla Küçük, 2009: 186).

Dr. Fazıl Küçük toplum mücadelesinde halkı aydınlatmak ve olan bitenden haberdar etmek için gazetenin etkili bir araç olduğuna inanmaktaydı. Siyasetle ilgili olan ve halkın sorunlarını da yakından takip eden Dr. Fazıl Küçük, 1942 yılında büyük uğraşlar neticesinde kendi gazetesi olan *Halkın Sesi* gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Gazetenin çıkış amacı; "Türk toplumunun haklarını korumak, toplum dertlerini dile getirmek; bağımsız olmak; sömürge idaresi ve Rum emelleri ile mücadele etmek; Anavatan sevgisini ve ona bağlılığı idame ettirmek; sanat hareketlerini destekleyip teşvik etmek" olarak belirlenmiştir (*Halkın Sesi*, 14 Mart 1942: 1; Ünlü, 1981: 93).

1931 Rum isyanı sebebiyle ertelenen Belediye seçimlerinin 21 Mart 1943'te yapılacağını duyurulması üzerine, Dr. Fazıl Küçük de seçimlere adaylığını koymuştur. Dr. Fazıl Küçük, seçimleri kazandıktan sonra üst üste 6 yıl boyunca Lefkoşa Belediye Meclis Üyesi olarak görev yapmıştır (Maden, 2014: 3). 1931 Rum isyanından sonra adadaki bütün siyasi partileri kapatan İngiliz idaresi, 1943 yılından itibaren hem Rumların hem de Türklerin siyasi partilerini kurmalarına müsaade etmişti (Balyemez, 2021). Kıbrıs Türk halkının ilk siyasi partisi olan "Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu" (KATAK), 76 kişinin katılımı ile 18 Nisan 1943 tarihinde kurulmuştur (*Halkın Sesi*, 21 Nisan 1943: 1). Dr. Fazıl Küçük de KATAK'ın 9 kişilik idare heyetinde, "Belediye Azası" olarak yerini almıştır (Tekakpınar ve Doğasal, 1991: 37). KATAK'ın kurucuları arasında olmasına rağmen Dr. Fazıl Küçük, partiden 12 Ocak 1944'te istifa etmiştir. Türk milletine "Azınlık" denmesini kabullenemeyen Dr. Fazıl Küçük'e, kısa bir süre sonra örgüt isminden "Azınlık" ifadesinin çıkarılacağı söylene de böyle bir şey yapılmamıştır. Dr. Fazıl Küçük bir yazısında konu ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

"Kendi kendimize Türk Azınlık Kurumu diyemezdik. Olurdu olmazdı devam eden münakaşalar sonucu reye müracaat edilmiş ve küçük bir çoğunluk teklifi kabul etmişler, biz

ise böyle bir ismi kabul edemeyeceğimizi anlatmıştık. İşin bozulmaması için ortaya çıkan bazı arabulucular; 'bir müddet devam edelim ve görelim, ileride değiştirebiliriz' dedi. Gayenin ne olduğu sorulduğu zaman, 'ekonomik ve kültürel işler olacak, siyasete karışmayalım.' dedi. Bunun üzerine bizim bu yerde daha fazla kalmamızın topluma faydası olmayacağına inanarak istifa etmiş ve Kıbrıs Milli Türk Partisi diye siyasi partiyi kurmuştuk" (Küçük, Mayıs-Haziran 2002: 38-40).

Dr. Fazıl Küçük partiden ayrıldıktan sonra, onu KATAK'ı yıkmak, bölücülük yapmak ve partinin lideri olmaya çalışmakla suçlayanlar olmuştur.³ Ancak Dr. Fazıl Küçük, parti üyeleriyle herhangi bir tartışmaya girmemeye özen göstermiştir. Ardından 23 Nisan 1944'te kendi evinde yüzlerce kişinin katılımıyla, "Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi" (KMTHP-Milli Parti) adı ile yeni bir parti kurmuştur. Dr. Fazıl Küçük partinin kuruluş aşamasında kalabalığa yaptığı konuşmanın bir kısmı şöyledir:

"(...) Hepimizin bildiği gibi 70 seneye garib bir zamandan beri ilk defa olarak Kıbrıs'ta milli ve siyasi bir parti kurulmaya muvaffak olunuyor. İlk defa olarak cemaatin malı bir kurum meydana geliyor. Yine ilk defa olarak demokrasi denilen hürriyet ve adalet prensiplerinin üzerine dayanan çökmez, yıkılmaz bir temel atılıyor. (...) Bizim yani bugün temelleri atılan partinin tek bir gaye ve hedefi vardır ki o da kanuni ve meşru yollardan yürüyerek cemaatimiz için salah ve refah çarelerini aramaktır. Cemaatimizi yükseltmek en büyük gayemiz" (Küçük, 25 Nisan 1944: 1).

Dr. Fazıl Küçük hitap konuşmasında aslında KATAK'ın millî bir örgütlenme olmadığını ve kendisinden beklenenleri de karşılayamadığını üstü kapalı bir şekilde vurgulamıştır. KATAK ve KMTHP'nin iki farklı çatı altında toplanması ve faaliyetlerini de ayrı ayrı kollardan yürütmesi Kıbrıs Türk toplumunda ikilik yaratmaktaydı. Rumların Enosis faaliyetleri karşısında daha güçlü durabilmek ve Kıbrıs Türk halkının siyasal haklarını daha etkili savunabilmek için 1947-1948 yılları arasında bütün siyasi kurumların tek bir çatı altında birleşmesi gerektiği düşüncesi ön plana çıkmıştır (Türker, 9 Kasım 1946: 2; Halkın Sesi, 3 Aralık 1946: 1). Kıbrıs Türklerinin iki büyük partisi KATAK ve KMTHP 23 Ekim 1949'da birleşerek, "Kıbrıs Milli Türk Birliği" (KMTB) adını almış ve Genel Sekreterliğe de Dr. Fazıl Küçük seçilmiştir (Hür Söz, 25 Ekim 1949: 1). Partinin adı 1955'te "Kıbrıs Türktür Partisi", 1960 yılında cumhuriyet kurulduktan sonra da tekrar eskisi gibi "Kıbrıs Milli Türk Birliği" olarak değiştirilmiştir (Sayıl, 2010: 354).

Dr. Fazıl Küçük Kıbrıs Türk toplumunun siyasal ve sosyal haklarını gerek siyasi partiler aracılığıyla, gerekse direniş örgütlerine verdiği destekle savunmuştur. 1955 yılından itibaren Kıbrıs Türklerine yönelik saldırılara başlayan EOKA'ya direnebilmek için Kıbrıs Türkleri de KITEMB (Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği), VOLKAN, 9 Eylül Cephesi, Kara Çete ve Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) gibi yer altı örgütleri kurmuşlardı. Dr. Fazıl Küçük'ün de bu direniş örgütlerinde aktif olarak yer aldığı, hatta KITEMB, VOLKAN ve 9 Eylül Cephesi'ni bizzat kendisinin kurduğu ileri sürülmüştür (Emircan, 2000: 146). 1 Ağustos 1958'de Dr. Burhan Nalbantoğlu, Rauf R. Denктаş ve Kemal Tanrısevdi tarafından kurulan TMT ile birlikte bütün direniş örgütleri birleşmiş ve Kıbrıs Türklerinin savunulması tek elden yürütülmeye çalışılmıştır (Kasımoğlu, 2006: 79; Maden, Haziran 2013: 169-188; Gazioğlu, 2000: 2-3).

1959 tarihli Zürih ve Londra Antlaşmalarının ardından 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı Makarios olurken, cumhurbaşkanı muavinliğine de Dr. Fazıl Küçük seçilmiştir (Bozkurt, 3 Aralık 1959: 1; Halkın Sesi, 4 Aralık 1959: 1; Nacak, 13 Kasım 1959: 1). Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde (1960-1963) halk ile iç içe yaşayan Dr. Fazıl Küçük, spor kulüpleri, çiftçi ve işçi birlikleri başta olmak üzere, bütün sivil toplum örgütleri ile yakın ve sıcak ilişkiler kurmuştur. Ayrıca sivil toplum örgütlerinin kurulmalarına da önderlik etmiş ve Türk toplumunun daha da ileriye gitmesini sağlamıştır (Sayıl, 2014: 25).

Dr. Fazıl Küçük, Rumların Türk halkını benliğinden ve hüviyetinden ayırmak için yaptıkları faaliyetlerden ve Türkleri sindirme politikalarından vazgeçemedikleri sürece gerçekçi bir barışın sağlanamayacağını farkındaydı. Nitekim 21 Aralık 1963 (Kanlı Noel) gecesi Türk halkına yapılan

³ Mehmet Necati Bey sahibi olduğu İstiklal gazetesinde, yayımladığı bir yazıda Dr. Fazıl Küçük ile ilgili sert eleştirilerde bulunmuştur (Özkan, 6 Ocak 1951: 1).

saldırıları Dr. Fazıl Küçük'ün haklılığını göstermekteydi. Dr. Fazıl Küçük, 1963 olaylarının ardından Türkler ile Rumların bir arada yaşamalarının mümkün olamayacağı fikrini netleştirmişti. Kıbrıs Türkleri için tek çarenin Türkiye'nin güvencesi altında yaşamak olduğunu savunan Dr. Fazıl Küçük, ayrıca federal bir yapının kurulmasını da zaruri görmüştür. Rumların Türklere düzenlediği saldırıların kesilmemesi ve BM'nin adada barışı sağlamakta yetersiz kalması üzerine 27 Aralık 1967'de Kıbrıs Türk halkının liderleri, "Kıbrıs Geçici Türk Hükümeti'ni" kurmuştur. Başkanlığa Dr. Fazıl Küçük, başkan yardımcılığına da Rauf R. Denктаş seçilmiştir. Böylelikle esasen bağımsız bir Kıbrıs Türk Devletinin temelleri atılmıştı. Ayrıca 15 Şubat 1968'de Kıbrıs Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen ikinci seçimlerde Dr. Fazıl Küçük ikinci kez cumhurbaşkanı muavini seçilmiştir (Bozkurt, 16 Şubat 1968: 1).

Dr. Fazıl Küçük, 18 Şubat 1973 tarihinde kendi isteğiyle siyasetten çekilmiş ve yerini Rauf R. Denктаş'a bırakmıştır. 15 Kasım 1983'te ilan edilen KKTC'yi görme mutluluğuna erişen Dr. Fazıl Küçük, Rauf R. Denктаş ve Osman Örek ile birlikte meclise gitmiş ve gazetecilere görüşlerini aktarırken şu ifadeleri kullanmıştır: "Ben şahsen bu son rahatsız günlerimde yeni baştan hayata kavuşmuş oluyorum. Hür ve bağımsız bir toplum olarak yaşayacağız. Yeter ki her zaman yaptığımız gibi gerekli alanlarda tek vücut halinde hareket edelim" (Süheyla Küçük, 2009: 249).

"Kıbrıs Türk'ü hür ve bağımsız olarak ebediyen yaşayacaktır" ilkesini benimseyen Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs Türk siyasi tarihinde mühim bir yere sahiptir (Doğasal, 2020: 37). Bütün hayatını Kıbrıs sorununu çözmek ve Kıbrıs Türklerinin haklarını savunmak için harcayan Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs Türklerinin bir ve bütün olabilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kıbrıs Türk halkının millî mücadelesine liderlik etmiş olan Dr. Fazıl Küçük, Halkın Sesi gazetesinde yazdığı yazılar, kuruluşunda yer aldığı partilerde yaptığı çalışmalar, yurtiçi ve yurtdışında özellikle de Türkiye'de katıldığı mitinglerde yaptığı konuşmalar ile Kıbrıs Türkü'nün davasını Türkiye ve dünyaya duyurmak için büyük bir çaba sarf etmiştir (Sayıl, 2014: 30). Kıbrıs tarihinin oluşmasında önemli bir rol oynayan, Türkiye ile Kıbrıs arasında bir köprü vazifesi gören Dr. Fazıl Küçük, siyasi hayatı boyunca dönemin Türk Hükümetleriyle da hiçbir sorun yaşamamıştır (Sadrazam, 1996: 180). Gırtlak kanseri olan Dr. Fazıl Küçük, tedavi gördüğü Londra Westminster Hastanesi'nde 15 Ocak 1984 tarihinde vefat etmiştir.

Tarihsel Süreç İçerisinde Batı Trakya ve Batı Trakya Türklerinin Durumu

8578 km²'lik bir alanı kaplayan Batı Trakya bölgesi, doğuda Evros, ortada Rodop ve batıda İskeçe illerinden meydana gelmektedir (Keyvan, Ocak 2012: 20-31; Oran, 1986: 7). Osmanlı Devleti 1354 yılında Gelibolu'yu, 1361'de Filibe ve Dimetoka'yı, 1362'de Edirne'yi, 1360-1370 yılları arasında Gümülcine'yi, 1385-1386 arasında da İskeçe'yi fethederek Trakya bölgesini kendi topraklarına katmıştır (Sediroğlu, Şubat 2022: 18). 1913 yılında elden çıkan Batı Trakya'da, 549 yıl boyunca Türk hâkimiyeti sürdürülmüştür. 93 Harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından, 3 Mart 1878 tarihli Ayastefanos ve 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşmaları imzalanmıştır. Bu antlaşmalarla birlikte Trakya'nın bütünlüğü bozulmuş ve bölgedeki Türk varlığı gerilemeye başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ta İtalya ile savaştığı sırada, Balkan Devletleri de 30 Eylül 1912 tarihinde Osmanlı'ya karşı genel seferberlik ilan etmiştir (Sancaktar, 2013: 4; Öksüz, 1999: 487; Güneş, 2020: 84). 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın İşkodra eyaletine saldırması ise Balkan Savaşlarını başlatan ilk eylem olmuştur. Nihai olarak İkinci Balkan Savaşı sonunda imzalanan İstanbul Antlaşması'yla Batı Trakya bölgesi kaybedilmiştir (Küçük, 1992: 24). Böylece Batı Trakya'da 1918 yılına kadar devam eden Bulgar egemenliği başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İtilaf Devletleri ile Bulgaristan arasında 27 Kasım 1919'da *Neuilly Antlaşması* imzalanmış ve Batı Trakya Yunan idaresine bırakılmıştır (Öksüz, 2006: 6).

Batı Trakya konusu Lozan Konferansı'nda çok çetin tartışmalara sebep olmuştur (Meray, 1969: 20; Karacan, 1971: 115; Sonyel, 2003: 306). Bu arada konferans devam ederken Türkiye ve Yunanistan arasında 30 Ocak 1923'te 19 maddelik "*Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol*" imzalanmıştır (Düstur, 1931: 205). Lozan Antlaşması'nın 37-45. maddeleri, "*Ekalliyetlerin Himayesi*" ismi ile Türkiye'de yaşayan ve Müslüman olmayan azınlıklar ile Yunanistan'da mevcut bulunan Türk azınlığın statülerini belirlemiştir. Böylelikle Batı Trakya Türklerinin hakları güvence altına alınmıştır (Ahmet, 1995: 1; Düstur, 1931: 36-42).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1946 yılında başlayan Yunan İç Savaşı, 1949 yılına kadar devam

etmiştir. Bu süreç içerisinde Batı Trakya Türkleri de komünist çetelerin⁴ saldırıları karşısında zor zamanlar yaşamış, ancak çetelere karşı Yunan Hükümetini desteklemişlerdir (Biber, 2020: 7-32; Öztürk, Eylül 2014: 470; Akdeniz, Ekim 2011: 301-315). 1956 yılı Batı Trakya Türkleri için zor zamanların başladığı ve Yunan baskı politikasının yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. Yunan Hükümeti bu dönemde özellikle Türk kimliğinin kullanılmasından büyük rahatsızlık duymuş ve Batı Trakya Türklerini “Türk kökenliler”, “Pomaklar” ve “Romanlar” olarak bölmeye çalışmıştır. Bu durum Batı Trakya Rodop-Evros Türk Öğretmenler Birliği tarafından Başbakan Adnan Menderes’e gönderilen bir mektup ile bildirilmiştir. Söz konusu mektupta şu ifadeler yer almaktadır:

“Batı Trakya’da yaşayan biz Türklere karşı Yunanlıların öteden beri takip ettikleri siyaset metodu değişmemiş, fakat eziyetten ziyade çeşitli yollarla milli benliğimizi yok etmek gayesi hedef ittihaz edilmiştir. Şöyle ki 100 bin kişilik ekalliyetimiz içinde, Türk’ten gayri başka bir unsur bulunmadığı halde Yunan Hükümeti kendi amacına hizmet eden bazı hain mülteciler vasıtasıyla azınlığımızı, Pomak, Ahriyan ve Arnavut diye zümrelere ayırmakta ve bu suretle ekalliyetimizi ve onun Türk ismini bir an evvel tasfiye etmeye çalışmaktadır” (BCA, 30.1.0.0.123.789.4, 21 Ağustos 1957).

Batı Trakya Türklerinin Türk kimliğinin inkârı meselesi Albaylar Cuntası (1967-1974) döneminde de artarak devam etmiştir. Örneğin Yunan Mahkemeleri, hükümetin talimatı doğrultusunda “Türk” sözcüğünün kullanılmasını yasaklamıştır. Bunun yerine “Azınlık” veya “Müslüman” kelimelerinin kısaltması olduğu iddia edilen “M/kon” ifadesi kullanılmıştır (Dere, 2021: 114). Ayrıca Gümölcine ve İskeçe’de ve buraya bağlı bulunan köy okullarının tabelalarındaki Türkçe yazılar söktürülmüştür. Kasım 1984’te Gümölcine Valisi Papadimas, Bidayet Mahkemesi’ne başvuruda bulunmuş ve Batı Trakya’daki Türk derneklerinin de tabelalarının üzerinden “Türk” kelimesini kaldırtmıştır. Hatta Vali Papadimas daha da ileri giderek derneklerin zararlı faaliyetlerde bulunduğunu ileri sürmüş ve 1987 yılı itibarıyla de derneklerin kapatılmasına neden olmuştur. 1988 yılında “İskeçe Türk Birliği”, “Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği”, “Gümölcine Türk Gençler Birliği” kapatılmıştır (Eren, Ocak 1994: 18).

1967 yılında Cunta idaresinin başlamasından itibaren Türk Vakıflarının gayrimenkul edinmesi, tahribata uğrayan ya da yıkılan camiler, evler ve işyerlerinin yeniden tamir edilmesi yasaklanmıştır. Dahası 1989 yılına gelindiğinde Yunan Hükümeti sayım bahanesiyle Türk vakıflarının bütün mal varlığını kendi denetimi altına almıştır (Alp, 1995: 625). Ayrıca Batı Trakya’da Türk nüfusunu azaltmak için seyahat amacıyla yurt dışına çıkan Türk öğrenciler çeşitli bahanelerle vatandaşlıktan çıkarılmıştır. Örneğin 1988’de 122, 1990’da 66, 1991’de 544 kişi vatandaşlıktan atılmıştır (Batı Trakya’nın Sesi, Mart 1994, 6-7).

Yunanistan 1972 yılında çıkardığı yeni bir kanunla “Türk Okulları” adını resmen kaldırmış ve ardından Türkiye’den gönderilen öğretmen, kitap, eğitim araç ve gereçlerinin ülkeye girişini yasaklamıştır (Batı Trakya’nın Sesi, Mayıs-Haziran 1988: 31-32). 1977 yılında ise “Batı Trakya Azınlık Okulları Yasası” ve “Azınlık Okulları İle Selanik Özel Pedagoji Akademisi Öğretim ve Denetim Yasası” ile Batı Trakya’daki bütün Türk okullarını kendi denetimi altına almıştır. Ayrıca Türk okullarının mal varlıklarının idaresini de Eğitim Bakanlığı’na devretmiştir (Alp, 1995: 625). 1970’li yıllarda Batı Trakya’daki Türk ilkokullarının sayısı 279 iken bu sayı, 1990’lı yıllarda 241’e düşmüştür. Eğitim ise bazı okullarda Türkçe, bazısında ise sadece Arap harfleriyle yapıldığı gibi, ayrıca okullarda okutulan Türkçe dersler de azaltılmaya çalışılmıştır (Eren, Ocak 1994: 21). İlkokulu bitiren Türk çocuklarının, Yunan okullarına gitmek mecburiyetinde kalması için, Türklerin orta dereceli okullar açmasına da izin verilmemekteydi. Nitekim 1988 yılında Batı Trakya’da sadece 2 ortaokul ve 2 lise bulunmaktaydı. Ayrıca 1980 yılından itibaren Yunan üniversitelerine Türk öğrencilerin kabul edilmemesi de dikkat çeken bir husustur.

Dr. Sadık Ahmet ve Batı Trakya Davası

⁴ Komünist çetelerin faaliyetleri hakkında bkz. (BCA, 30.1.0.0.65.404.3, 24 Kasım 1946; BCA, 30.1.0.0.65.405.2, 4 Şubat 1947; BCA, 30.1.0.0.65.406.8, 27 Mayıs 1947; BCA, 30.1.0.0.65.403.14, 21 Kasım 1946).

Dr. Sadık Ahmet 1947'de Gümölcine'de doğmuştur. 1954-1960 yılları arasında Küçük Sirkeli köyünde ilkokul eğitimini tamamlayan Dr. Sadık Ahmet, 1960 yılında Celal Bayar Ortaokul ve Lisesi'nde eğitim almaya başlamıştır. 1966 yılında liseden mezun olduktan sonra, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne başlamış ve 1974 yılında da tıp doktoru olmuştur (Erdem, 2021: 149-153).

Dr. Sadık Ahmet 16-17 yaşlarında henüz bir lise öğrencisiyken, Akın gazetesinin gençlik köşesi bölümünde "Beklenen Güneş", "Türklük ve Müslümanlık", "Kültür Merkezi", "Batıl İnançlar" isimleri altında yazılar kaleme almıştır. Bu yazılar, kendisinde Türklük bilincinin daha o zamanlarda oluştuğunu göstermekteydi. 1978 yılında tıp doktoru olarak Batı Trakya'ya dönmesi ve sünnetçilik yapması da onun halk ile iç içe olmasını ve onlarla bütünleşmesini sağlamıştır. Bu sayede esnaf, çoban, çiftçi gibi birçok meslek grubundan kişiyle tanışmış ve her geçen gün çevresini genişletmiştir (Türker, 2022: 5-7).

Dr. Sadık Ahmet'in tanınmasına vesile olan olay, Batı Trakya Türklerinin haklarını aramak amacıyla Eylül 1985'te başlattığı imza kampanyasıdır. Kampanyanın temel amacı, Batı Trakya Türklerine yönelik devam eden insan hakları ihlallerini ilk olarak Yunan Parlamentosu'nda duyurmaktır. Ancak sorunlara çözüm bulunamadığı takdirde, konu Avrupa'daki uluslararası platformlara taşınacaktı. Dr. Sadık Ahmet ilk olarak, Yunan idaresinin Batı Trakya Türklerinin en temel haklarını ihlal ettiğini içeren bir metin hazırlayacak ve sonrasında Türklere tek tek veya toplu bir şekilde bu metni anlatacaktı. Nitekim metne imza atacak olanlar neye ve ne sebeple imza attıklarının bilincinde olacaktı (Hüseyinoğlu, 2021: 198-199).

Dr. Sadık Ahmet'in hazırlamış olduğu muhtıranın başlığı, "*Yunanistan Cumhuriyeti'nin Sınırları İçinde Yaşayan Batı Trakya Türk Müslüman Azınlığın Şikâyetleri Ve İstekleri*" şeklindeydi. Muhtırada Batı Trakya Türklerinin şikâyet ve istekleri 6 maddede ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştı. Buna göre ilk olarak, Batı Trakya Türklerinin etnik kimliğinin inkârı meselesine değinilirken ardından sırasıyla, azınlık eğitiminde yaşanan sorunlar, ekonomik hayattaki temel problemler, Türklere inşaat izninin verilmemesi, Türklerin Yunan vatandaşlığından çıkarılması ve pasaport alınması hususunda çıkarılan zorluklar, müftü ve cemaat heyetlerinin seçimi ile ilgili sorunlar ele alınmaktaydı (Quzoungiol ve Asal, 2022: 393).

Dr. Sadık Ahmet'in öncülüğünde başlatılan imza kampanyası, Batı Trakya Türkleri arasında büyük bir heyecana sebep olmuştu. İmza sayısı ise kısa bir zaman diliminde binlerce kişiyi bulmuştu. Ancak 9 Ağustos 1986'da Gümölcine yöresinden Dedeoğaç'a gitmekte olan Dr. Sadık Ahmet'in arabası, Yunan trafik polisi tarafından durdurulmuş ve aranmıştır. Yaklaşık 1.500 kadar imzanın yer aldığı listeler polis tarafından ele geçirilmiş ve Dr. Sadık Ahmet savcılığa sevk edilmiştir. Savcılık 48 saat gözaltında tuttuğu Dr. Sadık Ahmet'i, ardından serbest bırakmıştır (Hüseyinoğlu, 2021: 200). Diğer yandan Dr. Sadık Ahmet, Türk azınlığın karşılaştığı bütün problemleri içeren imza kampanyası metnini İngilizceye çevirmişti. 25 Eylül 1987'de Selanik'te gerçekleştirilen "Demokrasi ve İnsan Hakları Kolokyumu"na katılan Dr. Sadık Ahmet, bu imza metinlerini dağıtmıştır. Ancak Yunan güvenlik güçlerinin durumu fark etmesi üzerine salondan dışarı çıkarılmıştır. Bu olayın ardından uzun bir dava süreci yaşayan Dr. Sadık Ahmet, diğer yandan da imza kampanyasını devam ettirmiştir (Batı Trakya'nın Sesi, Mart-Nisan 1988: 9-16).

29 Ocak 1988 tarihinde Gümölcine'de 10.000'in üzerinde Batı Trakya Türkü bir protesto mitingi düzenlemiştir.⁵ Dr. Sadık Ahmet'in imza kampanyasına katılarak ilk kez tepkilerini ortaya koyan Türkler, bu miting ile birlikte tepkilerini eyleme dönüştürmüştür. Aynı zamanda bundan sonraki süreç içerisinde 29 Ocak tarihi, Batı Trakya Türklerinin milli bayramı haline gelmiş, mevlitler ve çeşitli etkinlikler ile kutlanmaya başlanmıştır (Hatip, 2021: 217). Batı Trakya Türklerinin bir diğer protesto eylemi ise 5 Mart 1989 tarihinde gerçekleştirilen "Karacaoğlan Mitingi"dir (Batı Trakya'nın Sesi, Mart- Nisan 1989: 18-19).

28 Ocak 1988 tarihinde *Dedeoğaç Üç Hâkimli Bidayet Mahkemesi* Dr. Sadık Ahmet'in devam eden davasını önce 21 Nisan 1988'e, ardından 27 Mayıs'a ertelemeye karar vermiştir. Dr. Sadık Ahmet'e yöneltilen suçlar ise "Halk arasında huzursuzluk yaratacak ve uluslararası ilişkileri zedeleyebilecek nitelikte yalan haber yaymak ve sahte imza kullanmak" olarak belirlenmişti. Yunan Mahkemesi'nin iddiasına göre; "Dr. Sadık Ahmet'in imza kampanyasında kullandığı belgelerde yer alan şikâyetler gerçeği yansıtmamaktaydı ve zaten imzalar da sahteydi. Bu sebeple de Dr. Sadık Ahmet ceza almalıydı."

⁵ 29 Ocak günü yürüyüşte yapılan sloganlar şu şekildeydi: "Türk doğduk, Türk öleceğiz", "Lozan'daki haklarımız reddedilemez", "Demokrasi Batı Trakya'da ölmeyecektir", "Tarihimize, milliyetimize kültürümüze kasteden uygulamalara hayır" (Batı Trakya'nın Sesi, Mart-Nisan 1988: 18).

22 Haziran 1988'te yapılan yeni bir duruşma sonucunda, Dr. Sadık Ahmet ve yakın arkadaşı Vacip Kanarya suçlu bulunmuştu. Ardından Dr. Sadık Ahmet 30 ay hapis cezası ve 100.000 drahmi para cezası alırken, Vacip Kanarya da 15 ay hapis ve 50.000 drahmi para cezası almıştır (Batı Trakya'nın Sesi, Mart-Nisan 1989: 9). 24 Haziran 1988 tarihinde verilen karara itiraz edilmesi neticesinde dava istinafa taşınmış ve yaklaşık 6 ay sonra 20 Aralık 1988'de dava tekrar görülmüştür (Batı Trakya'nın Sesi, Aralık-Şubat 1988-1989: 18). 29 Kasım 1989'da görülen ikinci ve son duruşmada Dr. Sadık Ahmet hiçbir ceza almamıştır. Dr. Sadık Ahmet'in yargılandığı davaların en önemli sonucu ise Batı Trakya Türklerinin sorunlarının ilk kez resmî bir arenada dile getirilmesidir (Salihoğlu, 1989: 3).

Dr. Sadık Ahmet'e göre, Batı Trakya Lozan Antlaşması'ndan itibaren Yunanistan'daki hususi teşkilatlar tarafından idare edilmekteydi. Nitekim bu teşkilatlar da azınlığı, bütün demokratik hak ve hürriyetlerinden mahrum bırakmaktaydı. Bu sebeple de bağımsız siyasi temsilci, yani bağımsız milletvekili çıkarmak çok önemliydi. Çünkü bağımsız milletvekili çıkarmak, azınlığın mevcut sorunlarının birinci ağızdan en üst mercilere iletilmesi demektir. Bu sebeple de artık bağımsız milletvekili çıkarmanın zamanı gelmişti. 18 Haziran 1989'da Gümölcine'de "Güven", İskeçe'de "İkbal" isimleri altında bağımsız listeler oluşturulmuştu (Batı Trakya'nın Sesi, Mart-Nisan 1989: 4).

Bağımsız Güven Listesi Dr. Sadık Ahmet, Avukat Sabahattin Salepçi ve Gazeteci İsmail Rodoplu'nun katılımıyla oluşturulmuştu. Yunan Hükümetinin bütün engellemelerine rağmen 18 Haziran 1989'da yapılan seçimler neticesinde Dr. Sadık Ahmet 76.932 geçerli oydan, 22.472'sini alarak Yunan Parlamentosu'na girmeye hak kazanmıştır. 3 Temmuz 1989'da Yunan Parlamentosu'nda tek Müslüman ve Türk olan Dr. Sadık Ahmet, Kuran-ı Kerim üzerine yemin ederek görevine başlamıştır (Mehmet, Mayıs-Ekim 1989: 13). Dr. Sadık Ahmet'in milletvekilliği 5 Kasım 1989 seçimlerine kadar sadece 4,5 ay sürmüştür.

Seçim sonuçlarından memnun kalmayan Yunan Hükümeti, 5 Kasım 1989'da seçimlerin tekrar yapılacağını duyurmuştur. Bunun üzerine Ekim 1989'da Gümölcine'de Dr. Sadık Ahmet, İsmail Rodoplu ve İbrahim Şerif'ten oluşan Bağımsız Güven Listesi, seçimlere tekrar katılacağını beyan etmiştir. Ancak Dr. Sadık Ahmet ve İbrahim Şerif'in "adaylık beyannamelerini eksik doldurdıkları" gerekçesiyle başvuruları reddedilmiştir (Batı Trakya'nın Sesi, Kasım-Aralık 1989: 4). 26 Ekim'de istinaf mahkemesine başvuran Dr. Sadık Ahmet buradan da olumlu cevap alamamıştır. Bunun üzerine Dr. Sadık Ahmet, İsmail Rodoplu ile birlikte bütün seçim bölgelerini gezerek bir önceki seçimde kendisine oy verenlerden, 5 Kasım seçimlerinde İsmail Rodoplu'yu desteklemelerini istemiştir. Neticede 5 Kasım seçimlerinde İsmail Rodoplu, 19.156 oy alarak Yunan Parlamentosu'na girmiştir. Ancak Yunan Hükümeti bu seçimlerin sonucunda beklenen güçlü hükümetin kurulamadığı gerekçesiyle, 8 Nisan 1990'da bir seçim daha yapılacağını duyurmuştur. Gerçekleştirilen seçimlerde Dr. Sadık Ahmet toplam 83.747 geçerli oydan, 28.447'sini alarak yeniden Yunan Parlamentosu'na girmeye hak kazanmıştır (Hatip, 2021: 229). Ayrıca İskeçe'den bağımsız aday Ahmet Faikoğlu da yeterli oyu alarak Yunan Meclisi'ne girme şansı elde etmiştir.

Yunan Hükümeti Batı Trakya Türklerinin bağımsız listelerden 2 milletvekili çıkarmasını hazmedememişti. Bunun üzerine 24 Ekim 1990'da çıkarılan 163 sayılı yeni bir seçim yasası ile bağımsız listelerden milletvekili seçilebilmek için ülke genelinde %3'lük bir baraj uygulanmasına karar verilmişti. Bu barajın aşılması Türkler için imkânsız görülmekteydi. Çünkü %3'lük baraja göre; Batı Trakya bölgesinden aday çıkarabilmek için yaklaşık 240.000 oya ihtiyaç vardı. Fakat bölge nüfusu 150.000 civarındaydı. Dr. Sadık Ahmet yaşanan bu durum karşısında, azınlığın yeni siyasi hamlesinin bir parti kurmak olduğunu açıklamıştır (Batı Trakya'nın Sesi, Kasım-Aralık 1990: 16).

Dr. Sadık Ahmet 10 Nisan 1991'de Gümölcine Türk Gençler Birliği Lokali'nde yaptığı bir konuşmada ilk kez toplumun siyasi bir partiye ihtiyacı olduğunu belirtmiştir (Batı Trakya'nın Sesi, Nisan 1991: 4). Ardından partinin 26 kurucu üyesi seçilmiş ve parti isminin ne olacağı gündeme getirilmiştir. Dr. Sadık Ahmet'in önerileri doğrultusunda partinin ismi "*Dostluk Eşitlik ve Barış*" (DEB) olarak belirlenmiştir (Batı Trakya'nın Sesi, Eylül 1991: 6-7). 12 Eylül 1991'de de Dr. Sadık Ahmet Yunan Hükümetine parti başvurusunda bulunmuştur. DEB Partisi ilk mitingini 26 Ekim 1991 tarihinde Kozluktebir'de gerçekleştirmiştir (Batı Trakya'nın Sesi, Ekim 1991: 4-5; Ahmet, Ekim 1991: 13-14). DEB kurulduğu ilk günden itibaren azınlık toplumunun ilk ve tek siyasi temsilcisi olmuştur.

Dr. Sadık Ahmet Batı Trakya Türklerinin sorunlarını sadece ülke genelinde yürüttüğü faaliyetlerle

değil, aynı zamanda Türkiye ve Avrupa ülkelerinde de birçok siyasi ve kültürel etkinliklere katılarak bütün dünyaya duyurmaya çalışmıştır. 15 Temmuz 1995’de Dr. Sadık Ahmet Türkiye’ye son kez gelmiş ve burada düzenlenen “*Esir Fakat Asil Türkler*” isimli panelde bir konuşma yaparak şöyle demiştir:

“Bizi yıkan fikir, düşünce ve yaşayış esirliği, Batı hayranlığıdır. Önce kafa yapımızın değişmesi gerekmektedir. Dünyanın en nazik noktasında bulunuyoruz, bu toprakları koruma görevi omuzlarımızdadır. Haçlı seferleri hiçbir zaman durmamıştır ve Batı baştan beri Türk Müslüman’a karşıdır. Mesela bizim Müslümanlığımıza bir diyecekleri yok ama Yunan soyundan Müslümansınız diyorlar. Balkanlar’da Avrupa’nın en doğusunda, Balkan Türkleri var. 1924’lerde Türk oranı % 75 iken, şimdi bu oran % 35’lere düştü. Bu kalan kısmı da atmak için çok uğraşıyorlar. Benim önüme bir tabak iyi yemek koyup da boynumdan istedikleri yere çekeceklerse, dağdaki zayıf kurt gibi yaşamayı o hali vakti yerindeki köpeğinkine tercih ederim” (Özpak, 2008: 190).

Dr. Sadık Ahmet özellikle ömrünün son 10 yılını Batı Trakya Türklerinin davasının savunulmasına adanmış, bu mücadele ve azminden hiç vazgeçmemiştir. Korkusuzca her platformda Batı Trakya Türklerinin haklı mücadelesinin bayraktarlığını vefatına kadar devam ettirmiştir. Siyasi kişiliğinin yanında bir halk adamı olma özelliğini de taşıyan Dr. Sadık Ahmet, Batı Trakya Türklerinin liderlik özlemini karşılamıştır. Ancak içinde bulunduğu tehlikenin de farkında olan Dr. Sadık Ahmet, idealleri uğruna ölümü bile göze aldığını ve bir suikast ihtimalinin dahi olabileceğini kastederek şöyle demiştir:

“Keşke böyle bir şeye tevessül etseler. Lozan Antlaşması’na göre haklarımızı vermeyen, Batı Trakya Türklüğünü yok farz eden Yunan, böyle bir şey yaptığında, Batı’nın gözleri açılır ve gerçeği belki görür. Ben olmam ama yıllardır ayakta kalma mücadelesi veren masum halkımız ve çocuklarımız biraz olsun nefes alırlar. Feda olsun bu can” (Özpak, 2021: 340).

Dr. Sadık Ahmet 24 Temmuz 1995 günü eşi ve çocuklarıyla birlikte otomobiliyle Gümölcine’den İskeçe’ye giderken Susurköy kavşağında önlerine aniden çıkan Zisis Arabacis isimli Yunan çiftçinin kullandığı traktörün sebep olduğu şüpheli kazada hayatını kaybetmiştir. Dr. Sadık Ahmet’in eşi Işık Sadık Ahmet hastanede kazayla ilgili şunları söylemiştir: “Zisis Arabacis isimli Yunan, traktörü üzerimize sürdü. Eşim son anda direksiyonu kırmayı başarabildi, ama kaçamadı. Traktörün farları yanmıyordu. Sanki bizi bekliyordu” (Cumhuriyet, 26 Temmuz 1995: 1; Günaydın, 26 Temmuz 1995: 1; Milliyet, 26 Temmuz 1995: 17).

Olayın ardından Yunan resmi makamları Işık Sadık Ahmet’in basın mensuplarıyla görüşmesini yasaklamıştır. Dr. Sadık Ahmet 27 Temmuz’da yapılan cenaze töreninin ardından Gümölcine Kahveci Mezarlığı’na defnedilmiştir.

SONUÇ

Kıbrıs meselesi yakın dönem Türk siyasi tarihinin önemli meselelerinden biri olarak öne çıkmıştır. 1571’de fethedildikten sonra 307 yıl Türk hâkimiyetinde kalan Kıbrıs, 1878’de geçici olarak İngiltere’ye bırakılmış ve Kıbrıs Türklerinin zor günleri de bu günlerde başlamıştır. İngiltere 1914’te Kıbrıs’ı ilhak ettiğini açıklamış ve bu durum Türkiye tarafından Lozan Barış Antlaşması ile tanınmıştır. Kıbrıslı Rumların adayı ilhak etme girişimlerine karşı örgütlenen Türkler, adadaki varlıklarının benimsenmesi için uluslararası arenada 100 yıllık azimli bir mücadele sürecine girmiştir.

Sözü edilen bağlamda Batı Trakya ve Kıbrıs’ın benzer bir siyasi geçmişe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu iki bölgede yaşayan Türklerin hak ve hukuklarını savunmak amacıyla meslekleri hekimlik olan iki lider ortaya çıkmıştır: Dr. Sadık Ahmet ve Dr. Fazıl Küçük. Her iki lider hekimlik mesleğinin kendilerinde oluşturduğu zorluklarla başa çıkabilme, sabır, metanet ve kararlılıkla içinden çıkmış oldukları topluma faydalı olma çabasını ömürlerinin sonuna dek sürdürmüştür. Yılmaz mücadelelerine toplumun geniş kesimlerini katmak için “kapsayıcı kurumlar” oluşturmuşlardır. Dr. Fazıl Küçük *Kıbrıs Türktür Partisi*’ni, Dr. Sadık Ahmet ise *Dostluk Eşitlik Barış Partisi*’ni kurmuştur. Bu iki liderden Dr. Fazıl Küçük Kıbrıs Türklerini azınlık statüsüne düşürmeden kimliklerini ve varlıklarını korumaya çalışırken, Dr. Sadık Ahmet Lozan Barış Antlaşması ile belirlenen azınlık haklarını korumak ve Türk kimliğini her türlü yok sayma ve asimilasyon uygulamalarına rağmen ayakta tutmaya çalışmıştır.

Kendilerini kutsal addettikleri bu iki davaya adayan fedakâr liderler, hekimlik mesleğinin toplumu tanıma, anlama, birleştirme ve yönlendirme imkânlarından da yararlanarak Türklerin Batı Trakya ve Kıbrıs meselelerine sahip çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu iki davanın gerek Türk kamuoyunda gerekse uluslararası arenada gündeme getirilmesi ve yankı bulması bu iki kahramanın çabaları ile gerçekleşmiştir. Bir tarafta baskı ve asimilasyon politikalarına bir tarafta da ilhak girişimlerine karşı sözü edilen bölgelerde Türkleri örgütleyen ve insan hakları ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde direnmelerini sağlayan Dr. Sadık Ahmet Batı Trakya Türklerinin lideri, Dr. Fazıl Küçük ise Kıbrıs Türklerinin lideri olarak Türk tarihinde önemli bir yer edinmişlerdir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Hariciye Sefareti (BOA, HR. SFR.), 3.263, 25 (12 Zilkade 1441/ 24 Temmuz 1878).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA). 30.1.0.0.65.404.3, (24 Kasım 1946).

BCA, 30.1.0.0.37.226.8, (1955).

BCA, 30.1.0.0.62.381.28, (20 Aralık 1956).

BCA, 30.1.0.0.65.405.2, (4 Şubat 1947).

BCA, 30.1.0.0.65.406.8, (27 Mayıs 1947).

BCA, 30.1.0.0.65.403.14, (21 Kasım 1946).

BCA, 30.1.0.0.123.789.4, (21 Ağustos 1957).

Gazeteler

Akın. (1968, 16 Şubat). Cumhurbaşkanı Muavini yine Dr. Fazıl Küçük, 1.

Bozkurt. (1958, 18 Aralık). Zorlu ile Averoff görüştüler, 1.

Bozkurt. (1959, 6 Şubat). Menderes ve Karamanlis bugün Zürih'te toplanıyor, 1.

Bozkurt. (1959, 20 Şubat). Kıbrıs Anlaşması dün akşam imzalandı. 1.

Bozkurt. (1959, 3 Aralık). Dr. Küçük bugün Cumhurbaşkanı Yardımcısı ilan ediliyor, 1.

Bozkurt. (1968, 16 Şubat). Dr. Fazıl Küçük tek aday olarak dün yeniden Cumhurbaşkanı Muavini seçildi, 1.

Bozkurt. (1975, 14 Şubat). Federe devleti ilan ettik, 1-4.

Cumhuriyet. (1955, 21 Haziran). Kıbrıs'ta bombalar patlıyor, 1-7.

Cumhuriyet. (1995, 26 Temmuz). Sadık Ahmet'in ölümü şüpheli, 1.

Günaydın. (1995, 26 Temmuz). Yunan usulü cinayet, 1-12.

Halkın Sesi. (1942, 14 Mart). Sayın halkımızın yüksek huzurunda, 1.

Halkın Sesi. (1943, 21 Nisan). KATAK nedir?, 1.

Halkın Sesi. (1946, 3 Aralık). Kıbrıs'ta yaşayan 80.000 Türk'ün ölüm kalım davası, 1.

Halkın Sesi. (1959, 4 Aralık). Liderimiz Dr. Küçük hak ettiği mevkiye seçildi, 1.

Her Gün. (1959, 6 Şubat). Zürih'te müzakereler bugün başladı, 1.

Hür Söz. (1949, 25 Ekim). Katak ve Milli Parti birleşti, 1.

Milliyet. (1955, 23 Haziran). Kıbrıs'ta Türklere tecavüz başladı, 1.

Milliyet. (1959, 6 Şubat). Menderes ve Karamanlis konuştu, 1.

Milliyet. (1995, 26 Temmuz). Ölümle tehdit edilmişti, 17.

Nacak. (1959, 13 Kasım). Türk toplumunun tek adayı: Dr. Fazıl Küçük, 1.

Vakit. (1958, 21 Aralık). Paris'te Kıbrıs için müzakereler, 1.

Kitap, Makale ve Tezler

Ahmet, S. (1991, Ekim). Eşitlik dostluk ve barış partisi trakya müslüman türk toplumunundur, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı 35, 13-14.

Ahmet, S. (1995). Batı Trakya'da yaşayan Türk toplumunun şikâyetleri ve istekleri, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 15(1-2), 1-9.

Akdeniz, M. (2011, Ekim). İkinci Dünya Savaşı'nda Batı Trakya Türkleri, *Türk Yurdu*, Sayı 290, Yıl 100, 301-315.

Alp, İ. (1995). Batı Trakya Türkleri, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11(33), 613-652.

Balyemez, M. (2021). *İngiliz yönetimi döneminde Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmeleri (1923-1960)*, TTK Yayınları.

Batı Trakya'nın Sesi. (1988, Mart-Nisan). 29 Ocak'ta Batı Trakya Türkü bir tarih yazdı, Sayı 3, 9-16.

Batı Trakya'nın Sesi. (1988, Mart-Nisan). 29 Ocak öncesi soydaşlarımıza dağıtılan bildirimler, Sayı 3, 18.

Batı Trakya'nın Sesi. (1988-1989, Aralık-Şubat). 20 Aralık'ta bütün Batı Trakyalının kalbi Selanik'te attı, Sayı 7-8, 18.

Batı Trakya'nın Sesi. (1989, Mart-Nisan). Karacaoğlan köyü tarihi bir toplantıya sahne oldu, Sayı 9, 18-19.

Batı Trakya'nın Sesi. (1989, Mart-Nisan). Gümölcine'de bağımsız liste kuruldu, Sayı 9, 4.

Batı Trakya'nın Sesi. (1989, Kasım-Aralık). Zafer bağımsız listelerin olacak, Sayı 13, 4.

Batı Trakya'nın Sesi. (1990, Kasım-Aralık). Yunanistan'da Türklerin parlamentoya girmesini engelleyen yeni seçim kanununu kabul edildi, Sayı 24-25, 16.

Batı Trakya'nın Sesi. (1991, Nisan). Batı Trakya'da Türkler parti kuruyor, Sayı 29, 4.

Batı Trakya'nın Sesi. (1991, Nisan). Batı Trakya'da Eşitlik, Dostluk ve Barış Partisi, Sayı 29, 6-7.

Batı Trakya'nın Sesi. (1991, Eylül). Batı Trakya'da Eşitlik, Dostluk ve Barış Partisi, Sayı 34, 6-7.

Batı Trakya'nın Sesi. (1991, Ekim). Kozlukebir'de muhteşem miting, Sayı 35, 4-5.

Biber, T. (2020). Trakya gazetesine göre Yunanistan'da İç Savaş (Andartlık) ve Batı Trakya Türkleri (1944-1949), *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 33, 7-32.

Bilsel, M. C. (1998). *Lozan*, 2, Sosyal Yayınları.

Bozkurt, İ. (2001). Kıbrıs'ın tarihine kısa bir bakış, içinde İrfan Kaya Ülger ve Ertan Efeğil (Eds.), *Avrupa Birliği Kışkırtıcılığında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)* (ss. 9-16). İkinci Baskı, Ahsen Yayıncılık.

Çakıcı, D. (2021). *İngiliz yönetiminde Kıbrıs Türk toplumu (1923-1960)*, [Yayımlanmamış doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.

- Dere, U. (2021). Batı Trakya Türklerinin Cunta İdaresi yıllarında yaşadığı sorunlar (1967-1974), içinde Nilüfer Erdem (Eds.), *Dr. Sadık Ahmet* (ss. 107-119). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Doğasal, D. (2020). *Dr. Fazıl Küçük'ten satır araları*, Dr. Fazıl Küçük Vakfı Yayınları.
- Druşotis, M. (2005). *Karanlık yön EOKA*, Öztürk Yıldırım-bora (Çev.), Galeri Kültür Yayınları.
- Düstur. (1931). Üçüncü Tertip, 5, Necmi İstikbal Matbaası.
- Emircan, M. S. (2000). *Kıbrıs Türk toprağıdır, bütün Türklerin vatanıdır*, 1, Türk Metal Sendikası Yayınları.
- Eren, H. (Ocak 1994). Batı Trakya Türklerinin kültürel ve ekonomik durumu, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı 58, 18-21.
- Erdem, N. (2021). Dr. Sadık Ahmet'in biyografisi, içinde Nilüfer Erdem (Eds.), *Dr. Sadık Ahmet* (ss. 149-155). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Eroğlu, H. (Kasım 2002). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni yaratan tarihi süreç ve son gelişmeler, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 18(54), 735-793.
- Gazioğlu, Ahmet C. (2000). *Direnış örgütleri, gençlik teşkilatı ve sosyo-ekonomik durum (1958-1960)*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi.
- Grivas, G. (1964). *The memoirs of General Grivas*, Charles Foley (Eds.), Longmans.
- Güneş, A. (2020). *Gayrinizami harp Balkan Harbi'nde komita, çete, jandarma ve milisler (1912-1913)*, Birinci Baskı, Kronik Yayınları.
- Gürsoy, C. (1971). Coğrafya bakımından Kıbrıs ve Türkiye, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Heyeti Tebliğleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 41-48.
- Hatip, Ö. (2021). Güven listesinin tesisi ve Dr. Sadık Ahmet'in ilk milletvekilliğı, içinde Nilüfer Erdem (Eds.), *Dr. Sadık Ahmet* (ss. 211-229). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Hüseyinoğlu, A. (2021). İmza kampanyası ve Dr. Sadık Ahmet'in siyasi hayatında 1988 yılı, içinde Nilüfer Erdem (Eds.), *Dr. Sadık Ahmet* (ss. 197-209). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Karacan, A. N. (1971). *Lozan*, Milliyet Yayınları.
- Kasımoğlu, E. (2006). *Eski günler eski defterler*, Üçüncü Baskı, Novemberson Yayıncılık.
- Kayıhan, A. (1967). *Lozan ve Batı Trakya: 1913'te ilk Türk Cumhuriyeti*, Ötüken Yayınları.
- Keyvan, Ö. Z. (2012, Ocak). Türk-Yunan ilişkilerinde Batı Trakya Türkleri sorunu, *Mesleki Bilimler Dergisi*, Sayı 1, 20-31.
- Kurat, Y. T. (1986). *Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılması*, Turhan Kitabevi.
- Küçük, C. (1992). Balkan Savaşı, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 5, Diyanet Vakfı Yayınları, 23-25.
- Küçük, F. (1944, 25 Nisan). Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi kuruldu, *Halkın Sesi*, 1.
- Küçük, F. (2000). *1821'den bu yana Kıbrıs Türkünün bilinmeyen tarafları, gösterdiği kahramanlıklar, Türklüğün gurur ve şerefini koruma mücadeleleri*, Altay Sayıl (Haz.), Halkın Sesi Matbaası.
- Küçük, F. (2002). *Kıbrıs Türk davası ve Kıbrıs'ta Rum vahşeti*, Üçüncü Baskı, Devlet Basım Evi.
- Küçük, F. (2002, Mayıs-Haziran). Kıbrıs Türkü'nün geçirdiğı acı günler- III, *Kıbrıs Mektubu*, 15(3), 38-40.
- Küçük, S. (2009). *Dr. Küçük'le bir ömür*, Selen Ofset Yayınları.

- Maden, R. (2013, Haziran). Kıbrıslı Türklerin kurduğu direniş örgütleri ve Dr. Fazıl Küçük, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 204, 169-188.
- Maden, R. (2014). *Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs*, Tarihçi Kitabevi.
- Mehmet, O. (1989, Mayıs-Ekim). Bağımsız azınlık milletvekili Dr. Sadık Ahmet Kuran-ı Kerim'e el basarak milletvekili yemini etti, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı 10-12, 13.
- Meray, S. L. (1969). *Lozan Barış Konferansı, tutanaklar, belgeler*, Takım 1, Cilt 1, Kitap 1, Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- Oran, Baskın. (1986). *Türk-Yunan ilişkilerinde Batı Trakya sorunu*, Maya Yayıncılık.
- Öksüz, H. (1999). Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı öncesi Balkanlarda yaşamış olduğu siyasal süreç, *Osmanlı Ansiklopedisi*, 2, Yeni Türkiye Yayınları, 484-494.
- Öksüz, H. (2006). *Batı Trakya Türkleri*, Karam Yayınları.
- Özkan, M. N. (1951, 6 Ocak). Curnalcılık yapan ve ikilik yaratan kimdir, *İstiklal*, 1.
- Özpak, Ö. (2008). *Dr. Sadık Ahmet siyasi hayatı ve kişiliği*, [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Özpak, Ö. (2021). Dr. Sadık Ahmet'in vefatı ve vefatının yankıları, içinde Nilüfer Erdem (Eds.), *Dr. Sadık Ahmet* (ss. 337-353). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Öztoprak, İ. (1999). Kıbrıs'ta 1931 isyanı ve yankıları, *Belleten*, LXII(233-235), TTK Basımevi, 207-232.
- Öztürk, İ. M. (2014, Eylül). Soğuk Savaş döneminde Batı Trakya Türk Azınlığı (1945-1960), *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı 19, Yıl 7, 467-507.
- Sadrazam, H. (1996). *Kıbrıs Türkünün özgürlük mücadelesi lideri Dr. Fazıl Küçük*, Kastaş Yayınları.
- Salih, T. (1946, 9 Kasım). Kıbrıs Türk Kurumlar Birliğinin kurulması zaruridir, *Halkın Sesi*, 2.
- Salihoğlu, T. (1989). *Dr. Sadık Ahmet'in şahsında Batı Trakya Türkleri yargılanıyor*, H. İlbeyi (Haz.), Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği Yayınları.
- Sancaktar, F. M. (2013). Balkan Savaşları esnasında Osmanlı Hükümetleri, *100. Yıl Dönümünde Balkan Savaşları ve Edirne (Sempozyum 15 Şubat 2013)*, İstanbul, 4-5.
- Sarınay, Y. (2000). *Osmanlı idaresinde Kıbrıs*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Yayınları.
- Sayıl, A. (2010). *Dr. Fazıl Küçük'ün anıları ve siyasal örgüt çalışmaları*, Yay Ajans Ltd.
- Sayıl, A. (2014). *Resimlerle Dr. Fazıl Küçük*, Fezem Ofset.
- Sediroğlu, S. C. (2022, Şubat). Lozan görüşmelerine giden süreçte ve Lozan'da Batı Trakya (1877-1878 Harbi-1923), *Troyacademi*, 7(1), 17-47.
- Serter, V. Z. (1970). *Kıbrıs Tarihi*, Kema Matbaası.
- Sonyel, S. R. (2003). *Türk Kurtuluş Savaşı ve dış politika*, 2, Üçüncü Baskı, TTK Yayınları.
- Tamçelik, S. (2009). *Kıbrıs'ta güvenlik stratejileri ve kriz yönetimi*, ODTÜ Yayınları.
- Tarakçı, M. (2010). *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Hiperlink Yayınları.
- Tekakpınar, K. & Doğasal, D. (1991). *Dr. Fazıl Küçük (1906-1984)*, Dilhan Ofset.
- Türker, P. Y. (2022). Beklenen güneş: Dr. Sadık Ahmet'in hayatı, kişiliği ve siyasi faaliyetleri (1947-1995), içinde Saadettin Yağmur Gömeç ve diğerleri (Haz.), *Balkanların Bozkurt'u Sadık Ahmet'e Armağan* (ss. 1-19). Berikan Yayınevi.

Ünlü, C. (1981). *Kıbrıs'ta basın olayı (1878-1981)*, Basın Yayın Genel Müdürlüğü.

Quzoungiol, A. & Asal, U. Y. (2022). Batı Trakya Türklerinin siyasi mücadelesinde Dr. Sadık Ahmet'in liderliği, içinde Saadettin Yağmur Gömeç ve diğerleri (Haz.), *Balkanların Bozkurt'u Sadık Ahmet'e Armağan* (ss. 389-411). Berikan Yayınevi.